Geliş Tarihi : 02.01.2022
Kabul Tarihi: 02.12.2022

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXII/45 (2022-Güz/*Autumn*), ss. 595-621.

Araştırma Makalesi / *Research Article*

TÜRK KAMUOYUNDA BÜYÜK KANTO DEPREMİ (1923)*

Pınar TUNA**

Öz

Japonya'da 1 Eylül 1923 tarihinde öğle saatlerinde 7.9 şiddetinde Büyük Kanto depremi yaşanmıştır. Depremin merkez üssü Tokyo'nun yaklaşık kırk mil güney-güneybatısındadır. 20. yüzyılda Japonya'yı vuran en yıkıcı doğal afet olan bu depremle birlikte tsunami de gerçekleşmiş ve büyük bir yangın çıkmıştır. Böylece depremin verdiği zarar daha da artmıştır. Büyük Kanto depreminin ardından birçok ülkeyle birlikte Kızılhaç da Japonya'ya yardımda bulunmuştur. Deprem Türk kamuoyunda da büyük bir etki uyandırmıştır. Konu TBMM gündemine taşındığı gibi Türk hükûmeti Japonya'ya taziyede bulunmuş ve Kızılay da üzüntülerini iletmiştir. Türk basınındaki çeşitli yazarlar deprem nedeniyle üzüntülerini dile getirmiş ve Japonların gösterdiği çabayı takdir etmişlerdir. Bunun yanı sıra basında deprem üzerinden Japonya'yı eleştiren siyasi yazılara da yer verilmiştir. Bu çalışmanın amacı Büyük Kanto depremini, tarihsel araştırma yöntemi kullanarak Türk kamuoyundaki yansımalarıyla değerlendirmektir. Bu çerçevede ağırlıklı olarak birinci el kaynaklar kullanılmıştır. Türk tarih yazımına daha önce konu olmamış bu çalışmada, depremin sadece yol açtığı sosyal ve ekonomik sonuçlara değil Japonya'nın uluslararası siyasi konumuna olası etkilerine de işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Deprem, Japonya, Kanto, Türkiye, Tokyo, Yokohama.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr., (*ptaser80@gmail.com*), (Orcid: *0000-0003-1805-5053*).

GREAT KANTO EARTHQUAKE IN THE TURKISH PUBLIC (1923)

Abstract

On September 1, 1923, at noon, the Great Kanto earthquake with a magnitude of 7.9 occurred in Japan. The epicenter of the earthquake is about forty miles south-southwest of Tokyo. With this earthquake, which was the most destructive natural disaster to hit Japan in the 20th century, the tsunami also took place and a great fire broke out. Thus, the damage caused by the earthquake increased even more. After the Great Kanto earthquake, the Red Cross, along with many other countries, provided aid to Japan. The earthquake had a great impact on the Turkish public as well. As the issue was brought to the agenda of the Turkish Grand National Assembly, the Turkish government expressed condolences to Japan and the Red Crescent expressed its sorrow. Various writers in the Turkish press expressed their regret over the earthquake and appreciated the effort of the Japanese. Furthermore, political articles criticizing Japan over the earthquake were also included in the press. The aim of this study is to evaluate the Great Kanto earthquake with its reflections in Turkish public by using historical research method. In this context, mainly primary sources were used. In this study, which has not been the subject of Turkish historiography before, not only the social and economic consequences of the earthquake but also its possible effects on Japan's international political position are pointed out.

Keywords: *Earthquake, Japan, Kanto, Turkey, Tokyo, Yokohama.*

Giriş

Japonya'da 1 Eylül 1923 günü öğle saatlerinde 7.9 şiddetinde Büyük Kanto depremi yaşanmıştır. Depremin merkez üssü Tokyo'nun yaklaşık kırk mil güney-güneybatısındadır.[1] Tokyo-Yokohama bölgesini vuran bu depremde ölü sayısının 140.000'i aştığı tahmin edilmektedir.[2] Söz konusu deprem yaklaşık 1.500.000 insanın evsiz kalmasına neden olmuştur.[3] Ayrıca üç gün boyunca Tokyo'yu etkisi altına alan ve şehrin %40'ından fazlasını yok ederek 100.000'den fazla insanı öldüren yangınlar çıkmıştır. Bu nedenle 20. yüzyılda Japonya'yı vuran en yıkıcı doğal afet olan bu depremin etkisi daha da büyümüştür.[4] Diğer yandan Sagami Körfezi'ndeki Atami'de 12 metre yüksekliğe ulaşan bir tsunami meydana gelmiştir.[5] Tüm bu kayıpların yanı sıra deprem Japonya'nın 1923 bütçesinden dört kat daha büyük bir mali zarara yol açmıştır.[6]

20. yüzyılın büyük depremleri arasında yer alan Büyük Kanto depremi diğer ülkelerde olduğu gibi Türk kamuoyunda da önemli bir yankı uyandırmıştır. Bu çerçevede depreme ilişkin haber ve değerlendirmelere yer verildiği gibi resmî makamlarca taziyede bulunulmuştur. Bu çalışmada, Büyük Kanto depreminin Türk kamuoyundaki yansımaları Osmanlı Arşiv belgeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ve Türk basını ekseninde incelenmiştir.

1. Depremin Meydana Gelişi ve Etkileri

Türk kamuoyuna yansıyan ilk bilgilere göre 1 Eylül 1923 tarihinde Japonya'da beş altı dakika süren şiddetli bir deprem meydana gelmiş ve birçok Japon şehrinde, özellikle Tokyo ve Yokohama'da büyük bir hasar oluşmuştur.[7] Telgraf hatları zarar gördüğü için deprem bölgesinden haberler geç alınmıştır. Tokyo'dan alınan ilk haber Associated Press'e 3 Eylül gecesi gelen bir telgrafla olmuştur. Reuters Ajansıyla ortaklaşa çekilen bu telgrafta Tokyo ile Yokohama'nın tamamıyla harap olduğu bildirilmiştir.[8] Nitekim Tokyo'daki tersane yıkılmış ve şehirde yalnız dört mahalle nispeten daha az

1 J. Charles Schencking, "The Great Kantō Earthquake of 1923 and the Japanese Nation: Responding to an Urban Calamity of an Unprecedented Nature", *Education About Asia,* Vol.12, No.2, (Fall 2007), s. 21.

2 https://www.britannica.com/event/Tokyo-Yokohama-earthquake-of-1923, (Erişim: 30.12.2021).

3 Schencking, *a.g.m.*, s. 20.

4 Janet Borland, "Stories of ideal Japanese subjects from the great Kantō earthquake of 1923", *Japanese Studies,* Vol.25, No.1, 2005, ss. 21-22.

5 https://www.britannica.com/event/Tokyo-Yokohama-earthquake-of-1923, (Erişim: 30.12.2021).

6 http://www.greatkantoearthquake.com/, (Erişim: 30.12.2021).

7 "Müthiş Bir Hareket-i Arz Japonya'yı Altüst Etti", *Vakit,* 3 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japonya'da Büyük Bir Zelzele", *Hâkimiyet-i Milliye,* 4 Eylül 1339/1923, s. 4.

8 "Japonya'da Müthiş Bir Hareket-i Arz Büyük Tahrîbât Yaptı", *Vatan,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1; "Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

hasar görmüştür.[9] Tokyo'da harap olan binalar arasında İmparatorun özel idare binası, İmparator Sarayı girişindeki köprü, İmparator Müzesi'nin on iki katlı kulesi, birçok tapınak ve Japonya bankası dâhil olmak üzere birçok önemli bina bulunmaktaydı.[10]

Bu depremle birlikte şiddetli bir şekilde yağmur yağarken aynı gün Japonya için ikinci bir felaket daha yaşanmıştı. O da Tokyo'da gaz borularının ayrılması nedeniyle çıkan yangındı ve şehrin gaz depolarının patlaması sonucunda birçok kişi ölmüştü. Bu yangın Tokyo'da aynı anda kırk ya da elli yerden çıkmıştı.[11] Tokyo'daki bütün gazete idarehaneleri yıkılmasına karşın Osaka'da çıkan bir Japon gazetesinin Tokyo muhabiri, bütün suyollarının kapanmış olması nedeniyle bu yangının önüne geçilemediğini açıklamıştı.[12]

Tokyo gibi Yokohama da deprem ve ardından yaşanan yangın nedeniyle büyük bir hasara uğramıştır. Nitekim deprem sırasında Yokohama dalgaların yükselip kabarması ve petrol depolarının patlaması sonucunda tamamıyla harap olurken hemen hemen bütün şehir yanmıştır.[13] Yokohama halkı da depremden korunmak için limandaki vapurlara sığınmıştır. Hatta The Times gazetesinin Tokyo özel muhabiri, Japon ordusunun uçaklarından biriyle en yakın telsiz telgraf merkezine gönderebildiği ve oradan The Times'a yetiştirilen bir mektupta Yokohoma'nın harita üzerinden silindiğini açıklamıştır.[14]

Deprem sadece Tokyo ve Yokohama'yı değil Japonya'nın başka şehirlerini de etkilemiştir. Japonya'nın Tokyo ile Osaka arasındaki en gelişmiş kısmı tamamen harap olurken Osaka'da da Tokyo'daki gibi büyük binaların tümü yıkılmıştır.[15] Fuji Dağı'nı saran çevrede deprem tüm şiddetiyle hissedilmiş, hatta deprem nedeniyle 15 şehrin tamamen harap olduğu ileri sürülmüştür.[16] Bu arada Pekin'den gelen haberlere göre 40 adadan oluşan takımadalar sular içerisinde kaybolmuştur. Buna karşın Japon Adalarının yakınlarında yeni bir ada daha ortaya çıkmıştır. Tokyo'dan Japonya'nın Washington elçiliğine

9 "Büyük Bir Hareket-i Arz", *Tanîn,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Hareket-i Arz", *Tanîn,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1.

10 "Japonya'daki Zelzelenin Dehşeti", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 10 Eylül 1339/1923, s. 1.

11 "Japonya'da Müthiş Bir Hareket-i Arz Büyük Tahrîbât Yaptı", *Vatan,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Zelzelelerin Mahiyeti ve Japon Felaketi", *Ayın Tarihi,* Cilt: 1, Sayı: 1, Eylül 1339/1923, s. 34.

12 "Japonya'daki Müthiş Zelzelenin Fecî Tafsîlâtı", *Akşam,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Zelzele Hakkında Mahûf Tafsîlât", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1.

13 "Japonya Çok Müthiş Bir Afete Marûz Kalmıştır", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Zelzelenin Dehşeti", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 10 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Aksâ-yı Şark Fâciası Etrâfında", *Hâkimiyet-i Milliye,* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

14 "Aksâ-yı Şark'ta Dehşet-engîz Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Zelzele", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya'da Bir de Kolera Felaketi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası*), 13 Eylül 1339/1923, s. 2.

15 "Japonya'da Zelzele", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Zelzele Hakkında Mahûf Tafsîlât", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1.

16 "Japonya Çok Müthiş Bir Afete Marûz Kalmıştır", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Aksâ-yı Şark Fâciası Etrâfında", *Hâkimiyet-i Milliye,* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

ulaşan resmî bir telgrafa göre depremde 8.534.000 ev yıkılmıştır.[17] Bu süreçte depremdeki maddi kayba yönelik yapılan tahmin zararın ne denli büyük olduğunu göstermekteydi. Bu çerçevede toplam zarar 186.500.000 İngiliz lirası olarak öngörülmekteydi. Bu miktar depremin meydana geldiği bölgenin üretim değerinin %13'üne, Japonya'nın genel servetinin ise %2'sine karşılık gelmekteydi.[18]

Japonya'daki deprem sonucunda can kaybı da oldukça fazlaydı. Japonya'nın Londra elçisi, Pekin elçisinden depremin tahribatı hakkında resmî bir telgraf almıştır. Buna göre Yokohama ve Tokyo şehirlerindeki kayıplar 30.000 ölü ve 100.000 yaralıya ulaşmıştır.[19] Tokyo'dan Japonya'nın Washington elçiliğine ulaşan resmî bir telgrafa göre deprem sırasında ölenlerin sayısı 103.000, yaralananlar 125.000, kaybolanlar 235.000'di ve Tokyo'dan göç edenler ise 1.068.000 kişiydi.[20] Yaşanan büyük can kayıplarından hareketle bir Japon gazetesinin yaptığı değerlendirmeye göre Japonya bu felaket sonucunda bir nesil geri gittiği gibi artık büyük bir devlet olmayıp dördüncü derecede bir devlet haline gelmiştir.[21] Deprem ve yangın felaketlerinin yol açtığı önemli bir sorun bulaşıcı hastalıklardı. Bu çerçevede depremden dolayı kolera ve tifüs gibi bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkmış ve hükûmet bu hastalıkların yayılmasını engellemek için gereken önlemlere başvurmuştur.[22]

Söz konusu deprem Japon İmparatorluk hanedanıyla hükûmet erkânını da etkilemiştir. Başta Japon İmparatorluk Sarayı'nda yangın çıktığı bilgisi paylaşılmışsa da sonraki günlerde sarayın deprem dolayısıyla yıkılmaktan kurtulduğu, bir haberde ise kısmen yıkıldığı kaydedilmiştir. Japon İmparator ve İmparatoriçesiyle hükûmet vekili olan veliahttın hayatta oldukları bildirilmiştir.[23] Nitekim İmparator ailesinin kurtulduğu sonrasında teyit

17 "Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Hazîn Bir İstatistik", *Vakit,* 3 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3;
"Japonların Zâyiâtı Hakikaten Müthiş", *Tevhîd-i Efkâr,* 3 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

18 "Japonya'daki Hasârâtın Son İstatistiki", *İkdâm,* 23 Eylül 1339/1923, s. 1.

19 "Japonya'daki Zelzelenin Dehşeti", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 10 Eylül 1339/1923, s. 1.

20 "Hazîn Bir İstatistik", *Vakit,* 3 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3;
"Japonların Zâyiâtı Hakikaten Müthiş", *Tevhîd-i Efkâr,* 3 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

21 "Tarihte Misli Görülmemiş Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

22 "Zelzeleden Sonra Kolera", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 12 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 13 Eylül 1339/1923, s. 2.

23 "Japonya'nın Altını Üstüne Getiren Müthiş Bir Zelzele", *Tevhîd-i Efkâr,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Pek Dehşetli Bir Hareket-i Arz ve Kasırga Afeti", *İkdâm,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Büyük Hareket-i Arz", *İleri,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Telef Olanların Miktarı Yüz Bini Mütecâvizdir", *Vakit,* 4 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Aksâ-yı Şark'ta Dehşet-engîz Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Zelzele", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Payitahtı Dört Mahalleden İbaret Kaldı", *Vakit,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Hareket-i Arz", *Tanîn,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Çok Müthiş Bir Afete Marûz Kalmıştır", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Müthiş Zelzelenin Fecî Tafsîlâtı", *Akşam,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Tarihte Misli Görülmemiş Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

edilmiştir.[24] Bunun yanı sıra yeni Japonya Başbakanı Kont Yamamoto, Bahriye kulübünde kabinesini kurmaya çalışırken bulunduğu odanın tavanının düşmesi sonucunda omuzundan yaralanmıştır.[25]

Depremin etkilediği diğer bir kesim ise Japonya'da bulunan Avrupalılarla yabancı elçilikler olmuştur. Nitekim deprem ve sonrasında yaşanan yangın nedeniyle Japonya'daki Avrupalılardan haber almak güç olurken yabancı elçilik binaları ise ya yıkılmış ya da büyük bir hasara uğramıştır. Başlangıçta Tokyo ve Yokohama'da bulunan Avrupalılardan hiçbir haber alınamamıştır.[26] Osaka'dan Londra'ya ulaşan haberlere göre Yokohama bölgesinde 500 yabancıyla deprem sırasında Tokyo otellerinde bulunan 40 gezgin ölmüştür.[27] Japonya Başbakanı Kont Yamamoto ile Vikofit Gotō tarafından yayımlanan ortak bir bildirgede ise Yokohama'da 200'den fazla yabancının kaybolduğu bildirilmiştir.[28] Başka bir haberde, deprem başladığı sırada yabancıların çoğunun bir kulüpte yemek yedikleri ve kulüp binasının yıkılması sonucunda herkesin enkaz altında kaldığı açıklanmıştır. Aynı otelde konaklayan 200 kişiden canlarını kurtarabilenlerin sayısı ise çok azdı. Ayrıca bir Fransız yetimhanesinin yıkılması sonucunda burada kalan 16 çocuk ölmüştür. Tokyo'da bulunan İtalyan cemaati ile Papalık delege heyetinin ise kurtuldukları resmî olarak bildirilmiştir.[29]

Diğer yandan Japonya'daki yabancı elçilik binalarının çoğu yıkılmış ya da yanmıştır. Tokyo'dan alınan ilk haberlerden Fransız ve İtalyan elçiliklerinin yıkıldığı öğrenilmişse de sonrasında edinilen bir bilgiye göre Fransız elçiliğinin yarısı yanmıştır.[30] Her iki ülkenin elçilik çalışanlarına bakılacak olunursa, Tokyo'da bulunan Fransız konsolosunun dışında Fransız elçilik memurlarının hayatta

24 "Japonya'daki Felaketten Ölenlerin Miktarı (250,000) Kişidir", *İkdâm,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japonya'da Zelzeleden Ölenler 250 Binden Aşağı Değil!", *İleri,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2.

25 "Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2.

26 "Japonya'daki Zelzele", *Akşam,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Hareket-i Arz Yüzünden 100 Bin Kişi", *İleri,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Felaketten Sonra", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Afet Hakkında Yeni Haberler", *Vatan,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Hareket-i Arz", *Tanîn,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Çok Müthiş Bir Afete Marûz Kalmıştır", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1.

27 "Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 14 Eylül 1339/1923, s. 1.

28 "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

29 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 14 Eylül 1339/1923, s. 1.

30 "Japonya'daki Felaketten Ölenlerin Miktarı (250,000) Kişidir", *İkdâm,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japonya'da Zelzeleden Ölenler 250 Binden Aşağı Değil!", *İleri,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Afet", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Tokyo Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 10 Eylül 1339/1923, s. 1.

olduğuna dair Tokyo'daki Fransız elçiliğinden bilgi alınmıştır.[31] 1921 yılından beri Tokyo'da elçilik görevini yerine getiren İtalyan elçisinin öldüğü ileri sürülmüşse de başka bir habere göre elçi kurtulmuştur. Nitekim İtalyan elçisinin vefatı hakkında Paris'ten verilen haberler Roma'da tekzip edilmiştir.[32] Diğer yandan Tokyo'daki Alman elçisinden Berlin'e hiçbir haber gelmeyince Alman hükûmeti, Amerika'dan bu konuyu araştırmasını ve dolayısıyla Amerika'nın yardımını istemiştir.[33] Bu elçiliklerin dışında Tokyo'daki Amerikan, Lehistan, İsviçre, Çekoslovakya, Çin ve Hollanda elçilikleri de yıkılmıştır. Bunlardan Amerikan elçilik erkânının bütünüyle kazadan kurtulduğu öğrenilmiştir. Hatta Amerikan elçisi depremden sonra gönderdiği telgrafla Amerikan Dışişleri Bakanlığına gıda maddelerinin yokluğunu bildirip Filipin'den gıda maddesinin gönderilmesini istemiştir. Bu sırada Şanghay'daki Amerikan konsolosu, Yokohama'daki Amerikan konsolosu ile eşinin vefatını doğrulamıştır.[34] Belçika ve İngiliz elçiliklerinin hasara uğramadığı açıklansa da sonrasında alınan bir habere göre İngiliz elçiliği tamamıyla yanmıştır. İngiliz konsolosunun da öldüğü öğrenilmiştir.[35]

Japonya'daki felaketzede yabancılar ve elçilik çalışanları için geçici de olsa bir çözüm bulunmuştur. Bunun için az hasara uğrayan İmparatorluk Sarayı felaketzede yabancıların ikametine tahsis edilmiştir.[36] Ancak sonraki günlerde İmparatorluk Sarayı'na askeriye tarafından el konulmuş ve yabancıların başka yer bulmaları gerektiği hatırlatılmıştır. Sarayı boşaltan ve Tokyo'nun diğer semtlerine sığınan yabancılar şehirden vapurlara götürülmüştür.[37] 10 Eylül'e kadar Kobe Limanı'na yaklaşık 5.000 yabancı göçmen ulaşmış ve bunlardan çoğu ülkelerine dönmüştür. Bunlar arasında 445 İngiliz, 185 Amerikalı, 153 Alman, 38 Fransız ve 160 Rus vardı.[38] Buna karşın Amerikan ve İngiliz elçiliklerindeki elçilik erkânının İmparatorluk Sarayı'nda geçici olarak oturmalarına izin verilirken yabancı elçiliklere tahsis edilen imparatorluk hanedanına ait saraylardan biri Fransız elçiliği olarak kabul edilmiş ve Avrupalı ve Amerikalı yaklaşık olarak 1.000 kişi Kobe'de özel evlere ve otellere yerleştirilmiştir.[39]

31 "Tokyo Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 10 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Felaketi", *Anadolu'da Yenigün,* 10 Eylül 1339/1923, s. 3.

32 "Tokyo'da Yıkılan ve Kurtulan Sefârethâneler", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Fâciasının Heyecân-âver Tafsîlâtı", *Anadolu'da Yenigün,* 9 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Afeti", *Hâkimiyet-i Milliye,* 9 Eylül 1339/1923, s. 2.

33 "Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

34 "Amerika Vâsi Muâvenette Bulunacak", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Afet", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Tokyo'da Yıkılan ve Kurtulan Sefârethâneler", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1.

35 "Tokyo'da Yıkılan ve Kurtulan Sefârethâneler", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 14 Eylül 1339/1923, s. 1.

36 "Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

37 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 13 Eylül 1339/1923, s. 2.

38 "Japon Zelzelesi ve Amerikalıların İânesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 18 Eylül 1339/1923, s. 1.

39 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 13 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya'da Sefâretler Saraylara Yerleşiyor", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 20 Eylül 1339/1923, s. 1.

Depremin tüm bu yıkıcılığına karşın Japon deniz gücü, banka ve sanayii en az hasarı almıştır. Nitekim bütün Japon deniz nakil araçları ile Bahriye Bakanlığı memur ve hizmetlilerinin sağ kurtuldukları Washington'a ulaşan bir telgrafla doğrulanmıştır. Aynı şekilde depremde Japon donanmasına ait gemi ve mürettebatın kurtulduğu Washington'daki Japon Deniz Ataşesine ulaşan bir telgrafla doğrulanmıştır.[40] Bu olumlu gelişmeye karşın Paris'ten Corriere della Sera gazetesine bildirildiğine göre depremin Yokohama'yı harap etmesi nedeniyle Uzakdoğu'da donanma dengesi bozulmuştur. Nitekim The New York Tribune gazetesi de Japonya'nın üçüncü sınıf bir deniz devleti haline geldiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla deprem Büyük Okyanus siyasetini de değiştirmiş oluyordu.[41] Deprem Japon bankalarını fazla etkilemediğinden Tokyo'daki bankalar çok az hasar görmüştür. Japon Maliye Bakanı da sanayii merkezleri Tokyo ve Yokohama'da bulunmadığından depremin sanayii sektörünü dolayısıyla üretim gücünü olumsuz etkilemediğini açıklamıştır. Bunun sonucunda ülkenin üretim kaybı da çok yüksek düzeye ulaşmamıştır.[42]

2. Japonya'ya Yönelik Taziye ve Yardımlar

Japonya'da yaşanan deprem üzerine dünyanın dört bir yanından gerek basın aracılığıyla gerekse resmî çevrelerden taziye mesajları iletilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak, Fransız basını Japonya'ya üzüntülerini bildirirken Fransız Cumhurbaşkanı da Japon İmparatoruna üzüntülerini dile getiren bir telgraf göndermiştir.[43] Taziyede bulunan diğer bir ülke Almanya olmuştur. Öncelikle Alman basını taziyelerini ileten yayınlara yer vermiştir. Bunun yanı sıra Alman Dışişleri Bakanlığı bir görevlisini Japon elçiliğine göndererek hükûmet adına resmî olarak taziyede bulunurken Alman Başbakanı Gustav Stresemann ise yabancı gazetelere yaptığı bir açıklamada Japonya'yı etkileyen büyük felakete tüm insanlığın üzüldüğünü söylemiştir.[44] Diğer yandan Papa da bu felaketten

40 "Japon Zelzelesi ve Amerikalıların İânesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 18 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 19 Eylül 1339/1923, s. 2.

41 "Zelzeleden Sonra", *Hâkimiyet-i Milliye,* 14 Eylül 1339/1923, s. 1.

42 "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Azminden Bir Misâl", *Tanîn,* 19 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.

43 "Japonya'daki Büyük Hareket-i Arz", *İleri,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Pek Dehşetli Bir Hareket-i Arz ve Kasırga Afeti", *İkdâm,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'nın Altını Üstüne Getiren Müthiş Bir Zelzele", *Tevhîd-i Efkâr,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Müthiş Bir Hareket-i Arz Büyük Tahrîbât Yaptı", *Vatan,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Telef Olanların Miktarı Yüz Bini Mütecâvizdir", *Vakit,* 4 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Büyük Bir Hareket-i Arz", *Tanîn,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'da Yüzbinlerce İnsan Telef Oldu", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Hareket-i Arzı", *Tanîn,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

44 "Aksâ-yı Şark'ta Dehşet-engîz Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Almanya'nın Taziyesi", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya'da Zelzele", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Almanya - Hollanda", *Hâkimiyet-i Milliye,* 9 Eylül 1339/1923, s. 3.

etkilenerek, Japon hükümdarlık ailesine ve hükûmetine telgrafla taziyede bulunmuştur.[45] Ayrıca İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Japon elçisine kendi ve İngiltere hükûmeti adına felaketten dolayı derin üzüntülerini bildirmiştir.[46] Bu ülkelerin yanı sıra dönemin önde gelen kuruluşlarından Cemiyet-i Akvâm da Cenevre'de 3 Eylül 1923'te gerçekleştirdiği bir toplantı sonunda oybirliğiyle bir kararname kabul edilmiştir. Buna göre Japon milletinin uğradığı felaketten son derece üzülen Cemiyet-i Akvâm Meclisi, felaketin bütün mağdurlarına en derin sevgilerini sunmuştur.[47]

Depremin ardından Japon yönetiminin yanı sıra birçok ülke ve yardım kuruluşlarından Kızılhaç felaketzedelere çeşitli yardımlarda bulunmuşlardı. Bu çerçevede Japon İmparatoru özel hazinesinden felaketzedeler için 5.000.000 dolar bağışlarken İmparatorluk Sarayı'nın bir kısmı felaketzedelere ayrılmıştır. Bu nedenle saray sığınmacılarla dolmuştur.[48] Ayrıca Tokyo'da yarım milyon kadar aç felaketzede sarayın etrafında toplanmıştır. Ekmek ve pirinç dağıtılması sırasında bu felaketzedelerin oluşturduğu sıra ise iki mil uzanmıştır.[49] Japon hükûmet vekili de felaketzedelere yardımda bulunmuş ve onlar için açılan ianeye 10.000.000 İngiliz lirası vermiştir. Diğer yandan hükûmet tarafından 4.500.000 dolar bağışlanırken güney limanlarından Tokyo ve Yokohama'ya 3.500.000 kilo pirinçle çok miktarda elbise, çadır ve tıbbi malzeme gönderilmiştir.[50] Zira The Japan Times gazetesinin haberine göre Yokohama'da yiyecekle suyun yokluğundan dolayı sokaklarda binlerce felaketzede ağızlarını açarak yağan yağmurlarla susuzluklarını gidermeye çalışmıştır.[51]

Ülke içinde bunlar yaşanırken Japon felaketzedelerine yardım için birçok ülke harekete geçmiştir. Bu çerçevede ilk olarak, Fransa'nın Şanghay'da bulunan bir kruvazörü felaketzedelerin beslenme ve kurtarılmalarına yardım

45 "Papa'nın Japonya'ya Taziyeti", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1.

46 "Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

47 "Cemiyet-i Akvâm'da", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Cemiyet-i Akvâm'ın 4ncü Umumi İctimâı", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Cemiyet-i Akvâm", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 3.

48 "Japonya'daki Felaketten Ölenlerin Miktarı (250,000) Kişidir", *İkdâm,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japonya'da Zelzeleden Ölenler 250 Binden Aşağı Değil!", *İleri,* 6 Eylül 1339/1923, ss. 1-2;
"Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

49 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Tokyo'da Hasârât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 12 Eylül 1339/1923, s. 3.

50 "Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Felaketten Ölenlerin Miktarı (250,000) Kişidir", *İkdâm,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

51 "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

için Yokohama'ya hareket ederken Manila'dan ve diğer başka limanlardan da Tokyo ve Yokohama'ya elbise ve yiyecek yollanmıştır.[52] Paris'te bulunan Japonya Fransız Şirketi de felaketzedelere yardım toplamak için bir girişimde bulunmuştur. Marsilya Belediye Meclisi ise Japonlara yardım edilmesi için 100.000 frank yardım aktarılmasına karar vermiştir.[53] Tüm bu yardımlar karşılıksız kalmamış ve Batı Japonya'da üye sayısı 600.000'e ulaşan 200 kadar Japon Kadınlar Cemiyetleri murahhasları 15 Ekim'de bir toplantı yaparak, Fransız hükûmetiyle milletinin gösterdiği yakınlığa ve yardıma teşekkür edilmesine karar vermişlerdir.[54]

Japonlara yardım eden diğer Avrupa ülkeleri, İngiltere ve İtalya'ydı. Bunlardan İngiltere, bir kruvazörünü Yokohama'ya gönderirken İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon da İngiliz hükûmetinin imkânları ölçüsünde yardımda bulunacağını açıklamıştır.[55] Bunun yanı sıra İngiliz Dışişleri Bakanlığı, bölgedeki İngiliz filosuna satın aldığı erzak ve giyecekleri Japon hükûmetine teslim etmesi için emir vermiştir.[56] Ayrıca felaketzedeler için bir yardım organizasyonu yapılmış ve ilk aşamada 500.000 İngiliz lirası toplanmıştır. Bu çerçevede İngiliz Kralı 500 lira, Kraliçesi ise 250 lira vermiştir.[57] Londra Belediyesi de yardımda bulunmuş ve bir bilgiye göre bu yardımın 290.000 İngiliz lirasına ulaştığı belirtilirken,[58] diğerine göre ise 248.000 İngiliz lirası olduğu açıklanmıştır.[59] Ayrıca birçok fabrika gıda maddelerinin yanı sıra hastalara özel yiyecek ve elbise gibi yardımlarda bulunmuştur.[60] Japonlara yardımcı olan diğer bir ülke ise İtalya'ydı ve İtalyan hükûmeti felaketzedelere 1.000.000 frank yardımda bulunmuştur.[61]

Japonya'ya yardım eden ülkeler arasında Amerika da bulunmaktaydı. Bu çerçevede Asya filosuna komuta eden Amiral Anderson, Huron kruvazörü ve bir savaş gemisiyle gıda maddeleri ve tıbbi malzemeyle dolu 45 gemi eşliğinde felaketzedelere yardım etmek için Yokohama'ya gitmiştir. Bu yardıma Filipin Adaları'nda bulunan yardımcı gemiler de katılmıştır. Amerikan Cumhurbaşkanı

52 "Japonya'daki Zelzele", *Akşam,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Hareket-i Arz Yüzünden 100 Bin Kişi", *İleri,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Felaketten Sonra", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Çok Müthiş Bir Afete Marûz Kalmıştır", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.

53 "Japon Felaketi", *Anadolu'da Yenigün,* 10 Eylül 1339/1923, s. 3.

54 "Japonya Nisvân Cemiyetleri", *İkdâm,* 21 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.

55 "Şehrimiz Japon Mahâfilinin Mütâlaâtı", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

56 "Japonya Felaketi", *Hâkimiyet-i Milliye,* 13 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Felaketi", *Anadolu'da Yenigün,* 13 Eylül 1339/1923, s. 2.

57 "İngiltere'de Toplanan İâne", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2.

58 "Londra'nın Japonlara İânesi", *İkdâm,* 5 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 2.

59 "İngilizlerin Japonlara Verdikleri İâne", *Tanîn,* 31 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

60 "İngiltere'de Toplanan İâne", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2.

61 "İtalya ve Japon Felaketzedeleri", *Tanîn,* 27 Eylül 1339/1923, s. 1.

Calvin Coolidge, Beyaz Saray'dan yaptığı bir açıklamada Amerika'nın bütün yardım araçlarını felaketzedeler için kullanacağını ve ülkenin felaketzedelere hızlı bir şekilde yardım yetiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.[62] Resmî çevrelerin bu girişimlerinin yanı sıra Amerika'da felaketzedeler için yardım toplanmış ve bu şekilde 9.125.200 dolar yardım sağlanmıştır.[63] Diğer yandan Çin de yardımda bulunmuş ve Çin hükûmeti Japonya'ya yiyecek gönderebilmek için gerekli önlemleri almıştır. Hatta hükûmet pirinç ihracındaki yasağı Japonya'nın lehine kaldırmıştır.[64]

Japonya'ya Ruslar da yardımcı olmak istemiş ve bu çerçevede Moskova Halk Komiserleri felaketzedelere yardıma karar vermişlerdir. Hatta Vladivostok Komiseri bulabildiği erzakı gemilere yükleyip Japonya'ya göndermek için emir almıştır.[65] Ancak Lenin aracılığıyla Rus hükûmeti tarafından felaketzedelere gönderilen yardımın sadece işçilere tahsis edilmiş olması nedeniyle Japon hükûmetinin bu yardımları reddettiği ileri sürülmüştür.[66] Nitekim The Times gazetesi de bunu doğrularcasına Japon memurlarının, Bolşeviklere ait gemiler tarafından felaketzedelere yardım edilmesini kabul etmediklerini yazmıştır. Bu haberi okuyucularıyla paylaşan Vakit gazetesine göre İngiltere'nin Singapur Limanı'nı tahkime karar vermesinin ardından Japon hükûmeti komşularıyla anlaşma siyasetini izlemeye başlamıştır. Bu nedenle gazete, Tokyo'da Rus temsilcisiyle görüşmelere başlandığı için bu haberin teyit edilmesi gerektiği görüşündeydi.[67] Ancak Rusların yardımını, Japonların kabul etmediğine yönelik haberler devam etmiştir. Bu çerçevede yardım için sahile asker çıkarmak isteyen Simferopol ismindeki bir gemiye Japon memurları izin vermedikleri gibi Sovyet hükûmeti tarafından felaketzedelere yardımda bulunmak için gönderilen Lenin gemisi de Kobe'deki memurlar tarafından verilen bir emir üzerine limandan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu geminin komünistliği yaymak için bir takım propaganda belgelerini taşıdığı da ileri sürülmüştür.[68] İlerleyen günlerde Japonlar, Ruslara verdikleri bir notada Lenin gemisinin felaketzedelere yardım bahanesiyle Bolşevik propagandası yaptığını belirtip Japon sularından çekilmesini istemiştir.[69]

62 "Amerika Vâsi Muâvenette Bulunacak", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

63 "Amerikalıların Japonya'ya Muâveneti", *Vatan,* 22 Eylül 1339/1923, s. 1.

64 "Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Müthiş Fâcia Hakkında Tafsîlât", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Dehşet-âver Fâcia!", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

65 "Japonya Felaketi", *Hâkimiyet-i Milliye,* 13 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Felaketi", *Anadolu'da Yenigün,* 13 Eylül 1339/1923, s. 2.

66 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 19 Eylül 1339/1923, s. 2.

67 "Japonya Bolşeviklerden Muâvenet Kabul Etmiyor", *Vakit,* 23 Eylül 1339/1923, s. 3.

68 "Tokyo'da Hâl-i Tabîînin Avdeti", *Tanîn,* 29 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japonya ve Sovyet Vapurları", *Tanîn,* 29 Eylül 1339/1923, s. 4.

69 "Japonların Ruslara Bir Notası", *Anadolu'da Yenigün,* 16 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

Japonya'ya yardım için Kızılhaç da seferber olmuştur. Bu çerçevede Kızılhaç, Manila'dan yirmi dört saat içinde iki gemiyle Japonya'ya gıda maddeleriyle çeşitli malzemeler göndermiştir. Hawaii Adaları Kızılhaç şubesinden gelen bir habere göre Yokohama'ya ikinci bir yardım gemisiyle gıda maddeleri, doktor ve hasta bakıcılar gönderilmiş ve bunlara iki subay başkanlık etmiştir. Kızılhaç Japonya'ya yardım için 5.000.000 dolar tahsis ederken Kızılhaç Genel Sekreteri de Amerikan Cumhurbaşkanıyla görüşerek bu yardımı toplamak için harekete geçmiştir.[70] Nitekim Japon Kızılhaçı yardım sandığına verilen yardım parası 2.739.000 dolara ulaşmıştır.[71] Amerikan Cumhurbaşkanı aracılığıyla toplanan bu yardım, sonrasında 5.000.000 doları aşmışsa da Kızılhaç Japonya'dan alınan son haberler doğrultusunda yardımın toplanmasına devam edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Amerikan Kızılhaçı aracılığıyla toplanan yardım, 9.527.700 dolara ulaşırken dokuz Kızılhaç gemisi de binlerce ton elbise, tıbbi malzeme, erzak ve yiyeceği yükleyerek Büyük Okyanus kıyılarından Tokyo'ya gitmiştir.[72]

3. Japon Yönetiminin Deprem Sonrası Faaliyetleri

Depremin ardından Tokyo'dan alınan ilk haber Associated Press'e 3 Eylül 1923 gecesi gelen bir telgrafla olmuştur. Reuters Ajansıyla ortaklaşa çekilen bu telgrafta yiyecek kalmadığı için bazı Japon şehirlerinde halkın isyan ettiği bilgisi paylaşılmıştır. Hatta hükûmeti yeni kuran Başbakan Kont Yamamoto'ya karşı depremin yarattığı karışıklık içinde bir suikast yapılmıştır. Hükûmet bir yandan halkı yatıştırmaya diğer yandan da zararın önünü almaya çalışmıştır.[73] Bunun için Japonya'da sıkıyönetim ilan edilmiş ve gün batımından sonra kimsenin Tokyo'ya girmesine izin verilmemiştir.[74] Diğer yandan bir Rus şehri olan Vladivostok'tan Rus gazetelerine bildirildiğine göre deprem bölgesinde oturan Korelilerden 200 kişi, bir Japon Askerî Mahkemesince saat yediden sonra dışarı çıkmak suçuyla kurşuna dizilmiş ve Japonya'dan uzaklaştırılan ve göç ettirilen Korelilerden 4.000 kişilik bir kafile ise Seul'e varmıştır.[75] Depremin ülkede yarattığı hasara ek olarak yaşanan bu isyanlar, 6 Eylül'de Londra'dan

70 "Amerika Vâsi Muâvenette Bulunacak", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japonya'daki Afet", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2.

71 "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

72 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası*), 15 Eylül 1339/1923, s. 2; "Japonya'ya Salîb-i Ahmer İânesi", *Tanîn,* 25 Eylül 1339/1923, s. 3.

73 "Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

74 "Aksâ-yı Şark'ta Dehşet-engîz Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japonya'da Zelzele", *Anadolu'da Yenigün,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2; "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1.

75 "Yeni Bir Zelzele Daha", *Hâkimiyet-i Milliye,* 3 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3; "Japonya ve (Kore)liler", *Hâkimiyet-i Milliye,* 4 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

Orient News'e bildirilen bir habere göre Tokyo'da sona ermiştir.[76] Nitekim Japon Maliye Bakanı da deprem bölgesinde güvenliğin tamamen sağlandığını vurgulamıştır.[77]

Bu süreçte deprem bölgesinde birçok işçi ulaşımı sağlamak için çalıştırılmaktaydı ve bunun için 1.000.000 İngiliz lirasından fazla gidere ihtiyaç olduğu anlaşılmıştı.[78] Tokyo hâlâ etrafıyla ulaşımını sağlayamadığı gibi deprem aralıklarla da devam etmekteydi.[79] Bu sırada Tokyo'nun yeniden inşası için Japon hükûmeti harekete geçmiştir. Hatta Japonya Başbakanı Kont Yamamoto Tokyo'nun inşası için 1.000.000.000 lira harcanması gerektiğini düşünen inşaat komisyonunun başkanlığına atanmıştır.[80] İlk iş olarak hükûmet, binaları inşa etmek için 430.000.000 yen yani 4.000.000.000 franktan fazla ödenek ayırmıştır. Bu para binaların inşaatı için ödünç verilecekti. Teşkilatın başına Japonya'nın imarı konusunda uzman olan Tokyo Belediye Başkanı, Bayındırlık Bakanı sıfatıyla getirilmiştir. Bu kişi Rus-Japon Savaşı'nda bütün Japonya'nın sağlık işlerini yönetmiş ve teşkilatçılık konusunda büyük bir yetenek göstermiştir. Japonlar böyle üstün yetenekteki bir kişiye ve birçok uzmana sahip oldukları halde kendilerine güvenmeyip bu konuda Amerika'nın uzmanlaşmış kişilerine de başvurmuşlardır. Nitekim Amerika Belediye Teşkilatındaki bir profesörün görüşlerinden yararlanabilmek için profesör Japonya'ya davet edilmiştir.[81]

Tüm bu hazırlıklar yapılırken Tokyo'da hasara uğrayan bölgede ulaşım işleri tekrar sağlanmıştır. İnşaat için çeşitli projeler araştırıldığı gibi hükûmet de yüksek binaların yapılmasını yasaklamıştır.[82] Hazırlanan plan çerçevesinde Tokyo'nun imarına başlanmış ve şehrin neye ihtiyacı olacağı belirlenerek ona göre inşaata girişilmiştir. Devletin büyük resmî daireleri ve bakanlık binaları birbirlerine yakın olarak yapılacak ve şehrin diğer mahallelerine karıştırılmayacaktı. Mahallelerin inşasında izlenen yöntem bu mahalleleri ada halinde bölmek ve bunları park ve bahçelerle ayırmaktı. Böylece iki sene sonra eski Tokyo ile yeni Tokyo arasında kıyas kabul etmeyecek bir fark olacaktı.[83] Ne var ki harcamalar için ne kadar paraya gereksinim olduğunu belirlemek oldukça güçtü. Tokyo ile Yokohama'nın yeniden inşası için 5.000.000.000 dolar gerektiği tahmin olunurken yıkılan yerlerin inşası için hükûmete yardım etmek

76 "Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

77 "Japon Azminden Bir Misâl", *Tanîn,* 19 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.

78 "Son Japon Hareket-i Arzı Dünyanın En Büyük Afetidir", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japon Zelzelesinin Fecî Tafsîlâtı: "Bir Taraftan Şehirler Yıkılırken, Diğer Taraftan Sokaklarda, Müsellâh Yağmagerlerle Zâbıta ve Halk Arasında, Vahşiyâne Muhârebeler Oluyordu…", *Akşam,* 7 Eylül 1339/1923, s. 1.

79 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 2.

80 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 15 Eylül 1339/1923, s. 2.

81 "Japonya Eskisinden Mükemmel Olacak", *Vatan,* 13 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.

82 "Japonya'da Faaliyet Başladı", *Vakit,* 1 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3.

83 "Japonya Yıkılan Yerlerini Nasıl Yapıyor?", *İleri,* 22 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.

üzere büyük bir sendika kurulması da düşünülmüştür.[84] Bu çerçevede hükûmet 1.000.000.000 dolarlık borç yapma düşüncesindeydi.[85] Japon Maliye Bakanı da imar faaliyetleri için büyük bir sermayeye ve birçok eşyaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bunların tümünü yurt içinden sağlamak mümkün olmadığı için önemli bir kısmı dışarıdan getirilecekti. Bu nedenle dışarıdan getirilecek eşyanın bedelini karşılamak için önemli bir maddi kaynak gerekliydi. Dolayısıyla yurt dışından borç alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Borç miktarını henüz tam olarak belirlemenin mümkün olmadığını belirten Bakan, bunun ancak inşaat planları hazırlandıktan ve Japon Meclisinden ödenek kanunu çıktıktan sonra belirlenebileceğini söylemiştir.[86] Ancak 30 Eylül'de Osaka ve Kobe'de 5 Ekim'de ise Tokyo'da meydana gelen yeni depremler nedeniyle Yokohama ve Tokyo'nun inşasına ara verilmek zorunda kalınmıştır.[87]

Yaşanan büyük depreme rağmen yardımların da etkisiyle deprem bölgesinde hayat doğal halini almaya başlamıştır. Tokyo'ya yiyecek taşıyan birçok gemi ulaşırken Japon basını da yeniden faaliyete başlamış ve yapılan yardımlar nedeniyle Japonya'nın teşekkürleri ifade edilmiştir.[88] Deprem sonrasındaki kısmi normalleşmeye rağmen hükûmetin faaliyetleri devam etmiştir. Bu çerçevede deprem bölgelerindeki halk o yıl için kazanç ve gelir vergisinden muaf tutulmuş ya da önceki yıla göre indirime gidilmiştir. Ayrıca diğer vergilerin ödenmesi de ertelenmiştir.[89] Felakete uğrayan halkın tümü geçici barakalara yerleştirilirken Japon hükûmeti de depremzedelerin geçirmiş oldukları kötü günleri unutmaları için bütün tiyatro ve sinemaları ücretsiz yapmıştır.[90]

Depremde bankalar az hasara uğramış ve 8 Eylül'de yeniden açılarak, ödemelere moratoryum hükmüne uyarak başlamıştır.[91] Bankalar mali durumlarını belirlemek için hükûmetten 180.000.000 ödenek isterken Japon sigorta şirketleri sigorta senetlerinde depreme ilişkin maddeleri dikkate almayarak bütün zararı ödemeye karar vermiştir.[92] Ayrıca iktisadi durumu

84 "Japonya'daki Harâbelerin İmârı Hemân Düşünülmeye Başladı", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 17 Eylül 1339/1923, s. 2.
85 "Harâb Japonya'nın İmârı", *Tanîn,* 29 Eylül 1339/1923, s. 4.
86 "Japon Azminden Bir Misâl", *Tanîn,* 19 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
87 "Japonya'da Yeni Zelzele: "Yokohama" Yapılamıyor!", *Akşam,* 2 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1; "Japonya'da Yeni Zelzele", *İleri,* 2 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1; "Japonya'da Yeni Zelzeleler", *Vatan,* 8 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 4; "Japonya'da Yeni Zelzeleler", *Akşam,* 8 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 2.
88 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 13 Eylül 1339/1923, s. 2; "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 14 Eylül 1339/1923, s. 1; "Tokyo'da Hâl-i Tabîînin Avdeti", *Tanîn,* 29 Eylül 1339/1923, s. 3.
89 "Japonya'daki Harâbelerin İmârı Hemân Düşünülmeye Başladı", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 17 Eylül 1339/1923, s. 2.
90 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 19 Eylül 1339/1923, s. 2; "Japonların Şâyân-ı Hayret Faaliyeti", *Tevhîd-i Efkâr,* 22 Eylül 1339/1923, s. 2; "Japon Felaketzedelerine Teselli", *Hâkimiyet-i Milliye,* 25 Eylül 1339/1923, s. 3.
91 "Zelzeleden Sonra", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 11 Eylül 1339/1923, s. 1; "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 13 Eylül 1339/1923, s. 2.
92 "Japon Zelzelesi", *Müşterek Gazete (Akşam Nüshası),* 14 Eylül 1339/1923, s. 1.

düzeltebilmek için inşaat malzemeleri ve zaruri ihtiyaçların ithalat vergisinin geçici olarak kaldırılmasına ya da bunlarda indirim yapılmasına karar verilmiştir.[93] Nitekim Japon İmparatoru tarafından yayımlanan bir kararla inşaat maddeleri ve zorunlu ihtiyaçlar için dışarıdan yapılacak ithalat 31 Mart 1924'e kadar gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Aynı şekilde motorlu arabalarla her türlü hareketli teçhizat da gümrük vergisinden indirilmiştir. Diğer yandan Japon hükûmeti dışarıdan inşaat maddeleri getirecek tüccarlara 25.000.000 İngiliz lirası tahsis etmiştir.[94] Ayrıca Japonya şu maddeleri gümrük vergisinden muaf tutmuştur: Her çeşit konserve, yün ipek ve dokuma, battaniye, kundura, çimento, bina ve demir yolu inşası için kullanılan alet takımı, sanayii, ziraat, elektrik aletleri, dikiş makineleri ve kamyon. Bunun yanı sıra yolcu otomobillerinden gümrük vergisinin yarısı alınacaktı.[95]

Alınan tüm bu önlemlerin ardından 10 Ekim'de bir aylık moratoryum sona ermiş ve hükûmet iki yıl süreyle 100.000.000 Japon yenine kadar Japon bankasının zararını gidermeye kefil olduğu için bu banka özel bankalara kolaylıkla borç verip krediyi genişletmiştir.[96] Nitekim Japon Maliye Bakanı, mali durumun olumlu seyretmeye başladığını ve moratoryumun öngörüldüğü gibi bir ay sonunda kaldırıldığını söylemiştir. Diğer yandan hükûmet bankasının poliçeleri ıskonto etmesi nedeniyle uğradığı zarar ödendiğinden nakit piyasası son derece olumlu konumdaydı. Bunun bir göstergesi olarak tüm bankalar çalışmaya başlamış ve mevduat sahipleri herhangi bir telaş göstermemişlerdi. Bunun yanı sıra harcamaları belirleyebilmek adına tasarruf yoluyla bütçe denkliği sağlanmak istenmiş ve 1923 yılına ait olup uygulama aşamasındaki bazı projelerden vazgeçilmiştir. Yine olumlu bir gelişme olarak henüz enkaz altından kurtarılamayan mahallelerde bile geçici olarak inşa edilen barakalarda ticarete tekrar başlanmıştır.[97]

4. Türk Kamuoyunda Depremin Yankıları

Japonya'daki deprem Türk kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmış ve öncelikle depreme yönelik ilk elden bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Böylece Japon elçiliğindeki bir görevli ve elçilik maslahatgüzarı aracılığıyla felaket hakkında sınırlı da olsa ilk bilgiler alınmıştır.[98] Bu girişimin yanı sıra Türk hükûmeti ve resmî kuruluşları aracılığıyla Japonya'ya taziyede bulunulmuştur. Bu çerçevede

93 "Japonya'daki Harâbelerin İmârı Hemân Düşünülmeye Başladı", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 17 Eylül 1339/1923, s. 2.
94 "Japonya'nın Yeniden İmârı", *Akşam,* 27 Eylül 1339/1923, s. 2.
95 "Harâb Japonya'nın İmârı", *Tanîn,* 29 Eylül 1339/1923, s. 4.
96 "Japonya'da Vaziyet-i İktisadiye", *İkdâm,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3;
"Japonya'da Vaziyet-i İktisadiyenin Islâhı", *Tanîn,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 3;
"Japonya Nasıl Çalışıyor?", *Tevhîd-i Efkâr,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 2;
"Japonya Bize Bir Daha Ders Veriyor!", *İleri,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
97 "Japon Azminden Bir Misâl", *Tanîn,* 19 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
98 "Şehrimiz Japon Mahâfilinin Mütâlaâtı", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya'daki Büyük Felaket", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 8 Eylül 1339/1923, s. 1.

Japon hükûmet ve milletinin depremden uğradığı büyük zarar ve can kaybının Türk hükûmeti ile milletinde yol açtığı üzüntü nedeniyle Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı erkânından Mâcid Bey, 4 Eylül 1923'te Japon elçiliğine giderek Türk hükûmeti adına Japon hükûmetine taziyelerini bildirmiştir. Aynı gün Halife Abdülmecid Efendi de yaverlerinden Ekrem Bey'i Japon elçiliğine göndererek taziyede bulunmuştur.[99] Ertesi gün Japon elçiliği maslahatgüzarı, Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhası Dr. Adnan Bey'i ziyaret ederek, hükûmet adına yapılan taziyeden dolayı teşekkür etmiştir.[100]

İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken TBMM de depreme karşı büyük bir duyarlık göstermiştir. Bu çerçevede Zonguldak milletvekili Tunalı Hilmi Bey, TBMM Başkanlığına 5 Eylül 1923 tarihli bir önerge vererek, Japonya'nın uğradığı felaket dolayısıyla Japon Meclisine TBMM'den taziye iletilmesini teklif etmiştir. Oybirliğiyle kabul edilen bu önergeyle uygun taziye yazısının Divan-ı Riyasetten yazılmasına karar verilmiştir.[101] Meclis'teki bu gelişmeler sırasında Hariciye Vekili İsmet Paşa da Dr. Adnan Bey'e 6 Eylül 1923 tarihli bir telgraf göndermiştir. Telgrafta, uğradıkları felaket nedeniyle Japonya Komiserine Türk hükûmeti adına taziyede bulunmasını ve Japon milletinin acısına katıldıklarını iletmesini istemiştir. Bu telgrafa aynı gün Dr. Adnan Bey, yine bir telgrafla cevap vermiştir. Buna göre ajansların verdiği deprem haberinin ertesi günü Japon elçiliği maslahatgüzarına özel bir memur gönderilerek taziyede bulunulmuş ve ertesi gün de maslahatgüzar Dr. Adnan Bey'in yanına gelerek Japon hükûmeti adına teşekkür etmiştir.[102] Türk hükûmeti adına iletilen bu taziye mesajının dışında Dr. Adnan Bey, TBMM'nin taziyesini aktarmakla görevlendirilmiştir. Hariciye Vekili adına müsteşarlık tarafından Dr. Adnan Bey'e 15 Eylül 1923 tarihli bir yazı daha gönderilmiştir. Bu yazıda da Japonya'daki depremin büyük bir üzüntüye yol açması nedeniyle taziyelerin Japon Meclisine uygun bir şekilde bildirilmesi TBMM Başkanlığından istendiği için gerekenin yapılması rica edilmiştir.[103]

99 "Hükûmet Namına Beyân-ı Taziye", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya'daki Afet Hakkında Yeni Haberler", *Vatan,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Hükûmetimizin Japonlara Taziyeti", *Vakit,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya'da Hareket-i Arz", *Tanîn,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Mümessilliğine Beyân-ı Taziyet", *Tevhîd-i Efkâr, 5* Eylül 1339/1923, s. 2;
"Halife Hazretlerinin Taziyeti", *Vakit,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Halife Hazretlerinin Taziyeti", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2.

100 "Şehrimiz Japon Mahâfilinin Mütâlaâtı", *Vatan,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Maslahatgüzârın Beyân-ı Teşekkürü", *Tanîn,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japon Maslahatgüzârının Teşekkürü", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3;
"Japon Maslahatgüzârının Teşekkürü", *İkdâm,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2.

101 *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi,* Cilt 2, Devre II, 16. İçtima, 9 Eylül 1339, s. 3.

102 *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR. İM),* 83/8, 08.09.1923.

103 *BOA, HR.İM,* 83/49, 15.09.1923.

Japonya'daki depreme Hilâl-i Ahmer [Kızılay] de duyarlık göstermiş ve Japon Kızılhaçı'na telgrafla üzüntülerini bildirmiştir.[104] Bunun yanı sıra Kızılay Murahhaslığı, İstanbul'daki Japon temsilciğine Türk hükûmeti adına Japonya'daki depremden dolayı resmî olarak üzüntülerini iletmiştir.[105] Kızılay'ın, Japon felaketzedelerine yardımda bulunacağı haberleri Türk kamuoyuna yansımakla birlikte bunun için Kızılay'ın Merkez-i Umumisi 5 Eylül'de toplantıya davet edilmişse de çoğunluk sağlanamamıştır.[106]

Türk basınında depreme yönelik birçok değerlendirme yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı yaşanan felaketin büyüklüğüne ilişkindi. Bu çerçevede Uzakdoğu'nun İngiltere'si olan Japonya'da birçok deprem olmasına karşın bu defaki felaketin boyutlarının çok büyük olduğu belirtilmiştir.[107] Ahmed Emin de Japonya'nın büyük bir felakete uğradığını, bu afetin Yokohama gibi büyük bir şehri yok ettiğini ve milyonlarca çalışkan insanın yaptığı çalışmaların altı dakika içinde boşa gittiği gibi yüzbinlerce ölümün gerçekleştiğini kaleme almıştır.[108] Abdülfeyyaz Tevfik'e göre deprem hakkında verilen bilgilerde abartı yoksa bu depremin çok fazla can kaybına neden olma konusunda *"birinciliği"* kazandığı söylenebilirdi.[109] Bu değerlendirmelerin yanı sıra altı dakikalık bir depremin büyük bir Doğu medeniyetini *"enkaza"* çevirdiğine yönelik bir tespitte de bulunulmuştur. Japonya volkanik bir ülke olduğu için sık sık depremlerle sarsılmasına karşın bu şekilde altı dakika devam eden şiddetli bir deprem yalnız Japonya'da değil dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir zaman görülmemişti.[110] Benzer bir şekilde Japonya'da meydana gelen yer sarsıntılarıyla bu sarsıntılar sonucunda çıkan deniz tufanının o ana kadar benzeri yaşanmamış genel felaketlerden biri olduğu ileri sürülmüştür.[111] İsmail Müştak da bu tespiti doğrularcasına depremin yarım saat içinde iki büyük şehri ve yüz binlerce insanı *"toprağa gömdüğünü"* kaleme almıştır.[112]

Japonların depremin ardından gösterdikleri büyük çaba Türk kamuoyunda takdirle karşılanmış ve Türk milletinin bundan ders çıkarması gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim Ahmed Emin, Japon emeğinin bu felaket karşısında ümitsiz olmayacağını belirtmiş ve harabeler üzerinde kısa sürede

104 "Japonya'da Hareket-i Arz", *Tanîn,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1;
"Japonya Mümessilliğine Beyân-ı Taziyet", *Tevhîd-i Efkâr,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Hükûmet Namına Beyân-ı Taziye", *İkdâm,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Hükûmetimizin Japonlara Taziyeti", *Vakit,* 5 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japonya Hareket-i Arzı", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmûası,* 15 Eylül 1923, s. 361.
105 "Tarihte Misli Görülmemiş Bir Felaket", *Hâkimiyet-i Milliye,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.
106 "Japonya Felaketzedelerine Muâvenet", *Akşam,* 6 Eylül 1339/1923, s. 2;
"Japon Maslahatgüzârının Teşekkürü", *Tevhîd-i Efkâr,* 6 Eylül 1339/1923, s. 3.
107 "Japonya'daki Büyük Hareket-i Arz", *İleri,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1.
108 Ahmed Emin, "Altı Dakikalık Zelzele", *Vatan,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1.
109 Abdülfeyyaz Tevfik, "Aksâ-yı Şark Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 3.
110 "Japonya'daki Zelzele", *Akşam,* 5 Eylül 1339/1923, s. 1.
111 "Tezelzülât-ı Arziyye", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmûası,* 15 Eylül 1923, s. 355.
112 İsmail Müştak, "Japonya'dan Bir İki Misâl", *Tanîn,* 24 Eylül 1339/1923, s. 2.

yeni bir medeniyet kuracağının ümit edilebileceğini vurgulamıştır.[113] Zira yazara göre o ana değin yaşanan en şiddetli deprem karşısında Japon milleti felaketten şikâyet etmekle zaman harcamamış ve geçirdiği bu ağır sınavda daha ilk hamlede başarılı olmuştur. Bu nedenle insanca bir hisle buna hayran olmamak ve "*gıpta etmemek*" elde değildi.[114] Benzer bir şekilde Abdülfeyyaz Tevfik de Japonları doğa felaketlerinin yok edemeyeceğini, irfan seviyesi yüksek olan Japonların azmine engel olacak hiçbir felaketin düşünülemeyeceğini ve "*güneş hükûmetinin*" kısa sürede eski gösterişini kazanacağını ileri sürmüştür.[115] Hatta İsmail Müştak, çadır altında toplanan bakanlardan enkaz arasında derslerini sürdüren üniversite öğrencilerine kadar herkesin işinin başında olması nedeniyle depremin "*Japon azmini*" deviremediğini belirtmiştir.[116] İsmail Müştak'ın görüşüne benzer bir şekilde yapılan başka bir değerlendirmede, Uzakdoğu'nun İngiltere'si denilen Japonya'da felaketin ilk sarsıntısı geçer geçmez Japon milletinin, kendisini daha fazla yas etmeye bırakmayı anlamlı bulmadığı ve bütün Japonların hemen çalışmaya başladığı belirtilmiştir.[117]

Japon azminin birkaç sene içinde depremin olumsuzluklarını telafi edebileceğini düşünen Sâmî-zâde Süreyyâ, bu tezini çeşitli istatistiki verilere dayandırmıştır. Deprem nedeniyle 2.000.000 insanın öldüğünün haber alındığına değinen yazara göre mevcut istatistikler incelendiğinde Japonya'da senelik 500.000 civarında fazla doğum gerçekleştiği anlaşılmaktaydı. Dolayısıyla nüfus kaybı dört sene zarfında telafi edilebilecekti. Yazar maddi kayıp boyutuna da değinmiş ve yetmiş senede büyük bir imparatorluk meydana getiren bir milletin maddi zararı üç beş senede telafi etmeye gücünün yeteceğini ileri sürmüştür.[118]

Türk kamuoyu genel olarak Japonya'nın bu felaketin üstesinden geleceğini düşünse de her türlü ilerlemeyi kabul etmede büyük bir yetenek gösteren Japonların, ülkelerini tehdit eden bu doğal tehlikelere karşı hiçbir çare bulamamaları nedeniyle insanın doğaya üstün gelmekten uzak olduğu da düşünülmeliydi.[119] Bu nedenle Abdülfeyyaz Tevfik'e göre Japon depreminden alınması gereken ders, binaları şiddetli depremlere dayanabilecek ve aynı zamanda bu felaketlerin zorunlu sonuçları olan taşkın ve yangın gibi afetlere karşı koyacak tarzda inşa edebilmekti.[120]

Deprem sonrasında Japonların ülkelerini onarmak için yaptıklarıyla Türklerin Millî Mücadele sonrasında yaptıkları karşılaştırılarak Türklere

113 Ahmed Emin, "Altı Dakikalık Zelzele", *Vatan,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1.
114 Ahmed Emin, "Felaket İmtihânı", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 19 Eylül 1339/1923, s. 2.
115 Abdülfeyyaz Tevfik, "Aksâ-yı Şark Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 13 Eylül 1339/1923, s. 3.
116 İsmail Müştak, "Japonya'dan Bir İki Misâl", *Tanîn,* 24 Eylül 1339/1923, s. 2.
117 "Japonya Bize Bir Daha Ders Veriyor!", *İleri,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
118 Sâmî-zâde Süreyyâ, "Japonya'daki Felâket Münâsebetiyle", *Anadolu'da Yenigün,* 7 Eylül 1339/1923, s. 3.
119 "Japonya'daki Büyük Hareket-i Arz", *İleri,* 4 Eylül 1339/1923, s. 1.
120 Abdülfeyyaz Tevfik, "Japon Hareket-i Arzından Alınan Dersler", *Hâkimiyet-i Milliye,* 8 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 2.

yönelik bir eleştiri de getirilmiştir. Bu bağlamda Ahmed Emin'e göre Türkiye'yi yıllardan beri yıkan savaşların ve içerideki anlaşmazlıkların etkisi, Japonya'daki altı dakikalık depremden çok farklı değildi. Bu nedenle Türkler için de art arda gelen sarsıntı ve felaketlerin tahribatını onarma zamanı gelmişti. Ancak Türklerin bu sınavı Japonlarınki gibi geçirdiği söylenemezdi. Bu nedenle geçmişteki zorluklara üstün gelen Türk milletinin, Japonya örneği karşısında uyanması ve geçmişteki azim ve birliğini, ülkenin imar ve canlandırmasına taşıması gerekirdi.[121] Benzer bir şekilde Türklerin Japonlardan ders alması gerektiğine işaret edilen bir yazıda, Türklerin bir seneden beri Yunanlıların Anadolu'da harap ettikleri yerlerin onda birini bile tamir edemediği gibi Rumların tahrip edip bıraktıkları evleri de birer ev iskeleti haline getirdiği ileri sürülmüştür. Bu nedenle iş başında bulunanların Japonların işgüzarlığından bir ders alarak "*çene çalmak*" yerine "*iş görmeyi*" kendilerine çalışma prensibi olarak görmeleri gerekmekteydi.[122] Zira depremden sonra ülkeyi imar için özenle çalışan Japon hükûmeti takdir edilmeliydi. Japonya'da her iş uzmanına bırakıldığı için idari işler düzgün işleyebilmekteydi.[123] Nitekim dünya tarihinde benzeri görülmemiş olan bu felaket karşısında Japon milletinin gösterdiği soğukkanlılık ve Japon hükûmetiyle bütün milletin takındığı azim ve iman son derece hayretle karşılanmaktaydı.[124] Türkiye'nin büyük bir kısmı hâlâ harap haldeyken ve yeni bir İmar Vekâleti kurulmuşken Japonya'daki depremden sonra Japonların tekrar imara nasıl çalıştığını izlemek Türkiye adına alınması gereken bir dersti.[125]

Deprem üzerinden yapılan başka bir değerlendirmede ise İstanbul'daki yerel yönetim eleştirilmiştir. Nitekim İsmail Müştak, Japon şehirlerini "*iskambil kâğıdı*" gibi deviren depremin etkisi henüz kesilmeden Tokyo'dan gelen bir telgrafta, başkentin su ve aydınlatma ihtiyacının sağlanabildiğinin açıklandığını belirtmiştir. Bu nedenle yazar şu karşılaştırmayı yapmıştır: "*Biz Boğaziçi denizinden dört kova su taşımanın yolunu bilmediğimiz için koca Sarıyer'i cayır cayır tutuşmaktan kurtaramamıştık. Japonlar nasıl oluyor da kırk sekiz saat zarfında muazzam bir pây-ı tahtın iki esâslı ihtiyacını temîn edebiliyorlar?*"[126]

Bu eleştirilere karşın Aka Gündüz ise Japonları Türklerden daha şanslı görmekteydi. Zira onlar felaketlerini saniyeler ve dakikalarla ölçüp doğanın bilinmez kuvveti altında can verirlerken Türkler üç asır bilinen kuvvetlerin "*garezi*" altında erimişti.[127]

Türk basınında deprem üzerinden Japonya'ya yönelik siyasi yazılar da kaleme alınmıştır. Mehmed Âsım'a göre Japonya depreme kadar Uzakdoğu'nun en medeni ve nüfuzlu devletlerindendi. Bundan dolayı İngiltere ve Amerika

121 Ahmed Emin, "Felaket İmtihânı", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası),* 19 Eylül 1339/1923, s. 2.
122 "Japonların Şâyân-ı Hayret Faaliyeti", *Tevhîd-i Efkâr,* 22 Eylül 1339/1923, s. 2.
123 "Japonya Bize Bir Daha Ders Veriyor!", *İleri,* 12 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 2.
124 "Japon Azminden Bir Misâl", *Tanîn,* 19 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
125 "Japonya Yıkılan Yerlerini Nasıl Yapıyor?", *İleri,* 22 Teşrin-i evvel 1339/1923, s. 1.
126 İsmail Müştak, "Japonya'dan Bir İki Misâl", *Tanîn,* 24 Eylül 1339/1923, s. 2.
127 Aka Gündüz, "Tabîatın Yersiz ve Haksız Gazabı", *Anadolu'da Yenigün,* 16 Eylül 1339/1923, s. 3.

gibi Büyük Okyanus'la ilgili olan devletlerin doğu siyasetleri Japonya'nın genel siyasetini yakından takip ediyordu. Japonya'nın Büyük Okyanus'ta sahip olduğu üstün nüfuz, Amerikalıları daima endişe içinde bıraktığı gibi İngiltere için de bir *"teyakkuz"* nedeni oluyordu. Zira Washington Konferansı'nda Japonya'nın silahlanmasından endişe duyulmuş ve silahlandırılmaların düzenlenmesine çalışılmıştı. Konferansta Japonya'nın artan kuvveti Amerikalıları oldukça düşündürmüştü. İngiltere ise Singapur Adası'nı güçlendirmek yoluyla Güney Asya'daki menfaatlerini Japon istilacı nüfuzuna karşı korumaya çalışmıştı. Dünya Savaşı'nda en az fedakârlıkta bulunmasına karşın bu savaşın sonucundan her devletten daha çok faydalanan Japonya'nın ayrı durumunun Uzakdoğu devletlerini endişeye sürüklemesi doğaldı. Ancak yazara göre altı dakika içinde Japonya'nın birkaç nesil gerilemesine neden olan bu büyük felaket, sadece bu ülkenin iktisadi ve coğrafi durumunu değiştirmekle kalmayacaktı. Aynı zamanda Japonya'nın uluslararası durumu da bu değişiklikten etkilenecekti. Yazara göre Japonya'nın yaşadığı felaket bütün dünyayı etkilediği gibi Amerikan ve İngiliz diplomatlarının memnuniyetine de yol açmıştı. Zira artık uzun bir süre için Amerikan diplomatları Japon tehlikesini düşünmeyecekti. Aynı şekilde İngiliz diplomatları da Japonya tarafından Asya'daki menfaatlerine dokunulmayacağından emin olabilecekti.[128]

Japonya'nın Dünya Savaşı'ndaki kazanımları üzerinden yapılan başka bir değerlendirmeye göre bu deprem sıradan bir denge kanununun sonucuydu. Fizikte sıvıların dengesi kanunu olduğu gibi aynı kanun sosyolojide de geçerliydi. Bu görüş Dünya Savaşı'yla bağlanmış ve Japonya'nın bu savaştan hiç etkilenmediği ileri sürülmüştür. Dünyanın genel nüfusu çeşitli felaket ve sarsıntılar sonucunda azalırken Japonlar bu felaketlerin hiçbirini görmemiştir. Bundan dolayı Japonya depremi, Batı ile Uzak Doğu arasında bir çeşit siyasi ve sosyal denge kurulmasına yönelik doğal bir sarsıntı olarak sayılmalıydı. Bununla birlikte depremin ortaya çıkış nedenini başka şekilde yorumlayanlar da vardı. Bazı insanlar, Dünya Savaşı sırasında hiçbir şey kaybetmediği halde olağanüstü bir kazançla çıkan Japonya'ya dünyanın gözü değmiş olması ihtimalini ileri sürüyorlardı. Geçekten de Japonya, Dünya Savaşı'ndan sonra çok konuşulmuş ve Japonlara dünya üzerindeki insanların en mutlusu gözüyle bakılmaya başlanmıştı. Ancak deprem olunca görülmüştü ki dünya üzerinde felakete uğramayan bir köşe bulmak mümkün değildi. Dolayısıyla Japonya'daki deprem sonucunda Japonların nüfusu ve genel zenginlikleriyle Avrupalılarınki arasında orantılı bir azalma meydana gelmişti.[129]

128 Mehmed Âsım, "Tabîî Bir Hâdisenin Siyâsî Neticeleri", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası)*, 14 Eylül 1339/1923, s. 2.

129 Mim. Ayn, "Japon Zelzelesinin Felsefesi", *Müşterek Gazete (Sabah Nüshası)*, 20 Eylül 1339/1923, s. 3.

Türk kamuoyundaki değerlendirmeler sadece Türk basınındaki kalemler aracılığıyla yapılmamıştır. Aynı zamanda dönemin eğitimcileri de görüşlerini açıklamışlardır. Bu çerçevede Dârü'l-muallimîn-i Âliye [Yüksek Öğretmen Okulu] Jeoloji öğretmeni Harun Bey, Japonya'nın aslında volkanik bir arazi olduğunu ve burada sık sık deprem yaşandığı için buraya deprem ülkesi denildiğini söylemiştir. Japonya'da bir yıl içerisinde hafif ve şiddetli binlerce kez deprem meydana gelirdi. Ancak son sarsıntı aralıksız beş altı dakika sürdüğü için bir benzeri daha önce görülmemişti.[130] Bu tespite karşın depremin altı dakika sürdüğüne dair verilen bilgilerin doğru olmadığına ilişkin görüşlere de yer verilmiştir. Bu çerçevede Abdülfeyyaz Tevfik ajanslarda depremin altı dakika sürdüğüne dair geçen haberlerin hatalı olduğunu belirtmiştir. Zira altı dakika süren bir deprem tarihte daha önce yaşanmadığı gibi bu sürenin bilimsel görüş ve gözlemlerle de ilgisi yoktu. Dünyayı altüst eden en büyük depremler daima dakikanın kesirleriyle ifade edilecek sürelerde meydana gelmişti. Bu nedenle Japonya'daki gibi saniyeleri geçen depremler tek değil aralıkları sık bileşik depremlerdi.[131] Yazar görüşünün Tokyo rasathanesi tarafından doğrulandığını ve altı dakika sırasında, sık aralıklarla tam 1029 depremin olduğu haberinin paylaşıldığını belirtmiştir.[132] Diğer yandan sismograf istasyonlarının kayıtlarına göre ilk depremden itibaren altı gün içinde kısa aralıklarla 1039 deprem meydana gelmiştir.[133]

Sonuç

Japonya'da 1 Eylül 1923'te Tokyo-Yokohama bölgesini vuran 7.9 şiddetinde Büyük Kanto depremi yaşanmıştır. 20. yüzyılda Japonya'yı vuran en yıkıcı doğal afet olan bu depremle birlikte o dönemde deniz tufanı olarak adlandırılan tsunami gerçekleşmiş ve büyük bir yangın çıkmıştır. Ülkeye büyük bir zarar veren bu depremde ölü sayısının 140.000'i aştığı tahmin edilirken, Türkiye ve Kızılay'ın yanı sıra Batılı devletler Japonya'ya taziye mesajları göndermişlerdir. Depremin ardından başlatılan yardım kampanyaları çerçevesinde öncelikle Japon İmparatoru ile yönetimi vatandaşlarına gereken yardımlarda bulunmuşlardır. Fransa, İngiltere, İtalya, Amerika ve Çin'in de içerisinde yer aldığı birçok ülke, Japonya'ya yardım etmiştir. Adı geçen ülkelerin yanı sıra önemli yardım kuruluşlarından biri olan Kızılhaç da yardım için seferber olmuştur. Bununla birlikte Japonlar, Rusların yardımını komünistliği yayacakları endişesiyle kabul etmemiştir.

Japonya'daki deprem Türk kamuoyu tarafından üzüntüyle takip edilmiş ve depreme yönelik gelişmeler Türk basını tarafından ayrıntılı bir şekilde haber yapılmıştır. Bu çerçevede Japonların büyük bir özveriyle

130 "Mütehassısların Mütâlaaları", *Vakit,* 6 Eylül 1339/1923, s. 1.
131 Abdülfeyyaz Tevfik, "Aksâ-yı Şark Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 7 Eylül 1339/1923, s. 3.
132 Abdülfeyyaz Tevfik, "Aksâ-yı Şark Fâciası", *Hâkimiyet-i Milliye,* 13 Eylül 1339/1923, s. 3.
133 "Zelzelelerin Mahiyeti ve Japon Felaketi", *Ayın Tarihi,* Cilt: 1, Sayı: 1, Eylül 1339/1923, s. 33.

ülkelerini yeniden kurmaya yönelik çabaları ve bunlarda gösterdikleri başarı Türk kamuoyunda takdirle karşılanmıştır. Buna bağlı olarak, deprem sonrasında Japon hükûmetinin kısa sürede hayatı normale döndürme girişimi Türkiye'deki merkezî ve yerel yönetimlerle Türk milleti açısından alınması gereken bir ders olarak nitelendirilip özeleştiride bulunulmuştur. Bu haber ve değerlendirmelerin yanı sıra deprem üzerinden Japonları eleştiren çeşitli siyasi yazılara da yer verilmiştir. Bu yazılarda, Dünya Savaşı sırasında herhangi bir yıkıma uğramayan Japonya'nın, bu savaş sonunda önemli bir kazanç elde ettiği vurgulanmıştır. Ancak depremin yol açtığı felaketin, uluslararası siyasi dengeyi Japonya aleyhine değiştirebileceği de öne sürülmüştür.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR.İM),

83/8, 08.09.1923.

83/49, 15.09.1923.

II. Resmî Yayınlar

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

III. Süreli Yayınlar

Akşam

Anadolu'da Yenigün

Ayın Tarihi

Hâkimiyet-i Milliye

İkdâm

İleri

Müşterek Gazete (Akşam Nüshası)

Müşterek Gazete (Sabah Nüshası)

Tanîn

Tevhîd-i Efkâr

Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmûası

Vakit

Vatan

IV. Makaleler

BORLAND, Janet, "Stories of ideal Japanese subjects from the great Kantō earthquake of 1923", *Japanese Studies,* Vol.25, No.1, 2005, ss. 21-34.

SCHENCKING, J. Charles, "The Great Kantō Earthquake of 1923 and the Japanese Nation: Responding to an Urban Calamity of an Unprecedented Nature", *Education About Asia,* Vol.12, No.2, (Fall 2007), ss. 20-25.

V. İnternet Kaynakları

https://www.britannica.com/event/Tokyo-Yokohama-earthquake-of-1923, (Erişim: 30.12.2021).

http://www.greatkantoearthquake.com/, (Erişim: 30.12.2021).

Extended Abstract

On September 1, 1923, at noon, the Great Kanto earthquake with a magnitude of 7.9 occurred in Japan. The epicenter of the earthquake is about forty miles south-southwest of Tokyo. With this earthquake, which was the most destructive natural disaster to hit Japan in the 20th century, the tsunami also took place and a great fire broke out. Thus, the damage caused by the earthquake increased even more. While the death toll was estimated to exceed 140.000 in the Great Kanto earthquake, approximately 1.500.000 people were left homeless.

Due to the severe consequences of the earthquake, condolence messages were sent to Japan from Western states, especially France, Germany and England, as well as the Papacy. In the aid campaigns launched after the earthquake, first of all, the Emperor of Japan and his administration provided necessary assistance to their citizens. Many countries, including France, England, Italy, America and China, provided food, clothing and financial aid to Japan. The Russians also wanted to help Japan. However, the Japanese did not accept Russian aid, claiming that the Russians were making Bolshevik propaganda under the pretext of aid.

The Red Cross, one of the important aid organizations, also helped Japan. In this context, the Red Cross; sent food, clothing and medical supplies, as well as doctors and nurses. The Red Cross also provided financial assistance. All these aids contributed to the natural state of life in the earthquake zone.

The Great Kanto earthquake also caused a great sadness in the Turkish public. As the issue was brought to the agenda of the Turkish Grand National Assembly, the Turkish government expressed condolences to Japan and the Red Crescent expressed its sorrow. On the other hand, news and developments regarding the earthquake were reported in detail by the Turkish press. In this context, the efforts of the Japanese to re-establish their country with great devotion and their success at this point were appreciated. Accordingly, the Japanese government's attempt to return life to normal in a short time after the earthquake was described as a lesson that should be taken for the central and local governments in Turkey and the Turkish nation, and self-criticism was made. In addition, political articles about Japan were also included in the press. In these articles, it is emphasized that Japan, which was not destroyed during World War, gained a significant profit at the end of this war. However, it has also been suggested that the disaster caused by the earthquake could change the international political balance against Japan.

EKLER

EK 1:

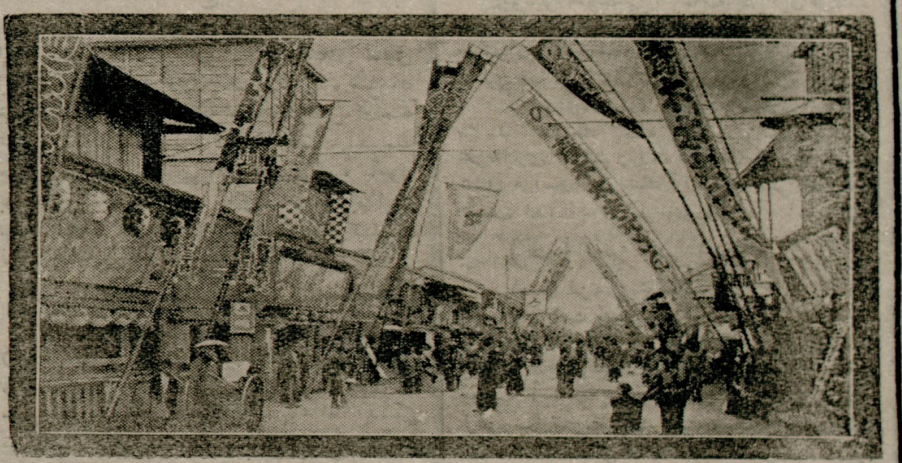
"Japonya'nın Altını Üstüne Getiren Müthiş Bir Zelzele", *Tevhîd-i Efkâr,* **4 Eylül 1339/1923, s. 1.**

ژاپونیانك آلتنی اوستنه کتیرن مدهش بر زلزله

(توکیو) شهری آلولر ایچنده در، خسارات بك عظیمدر

آلتی دقیقه دوام ایدن حرکت أرضده یوز بیك کیشیدن فضله آدم تلف اولدی

واپورلر باتمش، بلده‌لر یقلمش، برشهرده غائب اولمشدر

مدهش برزلزله ایله آلتی اوستنه کلدکدن صوکره آلولر ایچنده قالش اولان (توکیو) شهرنده تیاترونر جاده‌سی

پاریس ۲ (ت.ه.د) — (آژانس هاواس) لك (شاغهای) مخابری اشعار ایدییور: آلتی دقیقه دوام ایدن برحرکت ارض اوزرینه (یوقوهاما) شهری کاملاً خراب و (توکیو) ترسانه‌سی ایله (آتام) شهری منهدم اولمشدر. یدی بیك کشی تلف اولمشدر. (ایتو) شهری برمدوجزر نتیجه‌سنده غائب اولمشدر. (ساسامتو) تونلی یقلمش و آلتی یوز کیشی تلف اولمشدر. خسارات یوز بیك کشیدن فضله تخمین ایدلمکده‌در. (آساکوزا) دنیلن قوله یقلمشدر. برچوق واپورلر غرق اولمشدر. تأثیر حکومت پرنسله عائله‌سنك سالماً قورتولدیغی بیلدیریلیور. فرانسز مطبوعاتی ژاپونیایه خالصانه تأثراتی اظهار ایتمکده‌در.

★ ★

(توکیو) شهری آلولر ایچنده

سان فرانسیسقو، ۲ ایلول (ف. استانبول) — (توکیو)نك بالخاصه سرای حکمدارینك آتش ایچنده اولدیغی اشعار ایدیلیور. برچوق أوزیقیلمشدر. شهر آلولر له محاطدر. خسارات ویاره لیلر عظیم مقداره بالغ اولمشدر.

هم زلزله هم طوفان

توکیو ۲ ایلول (ف. استانبول) — حرکت ارض ایله برابر طوفان آسا یاغمور یاغمشدر. (یوتوهاما) اهالیسی لیمانده لنگر انداز سفائنه التجا ایتمشدر.

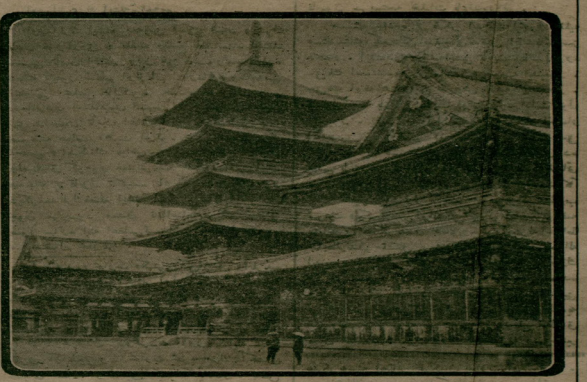
EK 2:

"Telefâtın Yekûnu İki Yüz Elli Binden Fazla", *Vakit,* **6 Eylül 1339/1923, s. 1.**

اقصای شرقی صاعقه فلاکت

تلفاتك یکونی ایکی یوز للی بیکدن فضله

یانان ، بیقیلان ، کاملاً خراب اولان شهرلردن باشقه ، سکانی ایله برلکده دالغلر آراسنده غائب اولان آطه‌لرده واردر .

اوزاقدن درت سوا آلری معبدی

دونکی معمورلری پریشین اتفاضه چوبرمن زلزله حقنده بی درپی کلن خبرلر اوقادر خصوصی آوردرکه ، بشریت متی نامسبوق برفلاکت قارشیسنده قالمشدر ، دیه بیلیرز . اولکی کون کلن تلغرافلر ایکی شهرك یاندیغی ویوز بیك نفوسك عدم اولدیغی خبر ویریوردی . دونکی تلغرافلر ایسه بدنس آطه‌لرك یاندیغی وتلفاتك ایکیوزللی بیك تخمین ایدلدیکنی اوکرندی . تمی ایدیوزرکه ، یونون یونلرده زلزلیا ایله دوغرویدن دوغری یه مخابراتك انقطاعی یوزندن بویوك بر حصة میالغه موجود اولسون .

پارس ، ٤ ایلول (ت. هـ. ر) — زلزلیادن کلن خبرلر صوك درجه مهمدر . توکیوده غاز بورولرینك پاطلامسندن حریق ظهور ایتمشدر . بحریه ناظری یالکز توکیوده تلف اولانلرك مقدارینی یوز للی بیك تخمین ایدیور . تلفات یکونی (٢٥٠) بیکدن آشاغی دکلدر . نائب حکومت فلاکتزده‌لره یالذات معاونتده بولونمقده‌در . امپراطور سرایینك برقسمنی یونلره تخصیص ایدلمشدر . (اوساقا) دن توکیو فلاکتزده‌لرینه ارزاق کوندرلمکده‌در .

(سان فرانسیسقو) دن کلن خبرلره ارزاق قطعاتندن دولایی هر طرفده قاریشیقلق حصوله کلدیکی بیلدریلیور . توکیو ایستاسیونی یونون فنه‌لرك حرکت ازمندن منهدم اولمشدر . یونون دولایی یو جواوده کیرمك طولاشماسی تهلکه‌لیدر .

پارس ، ٤ ایلول (ت. هـ. ر) — زلزلیادن کلن خبرلرده فلاکتك دهامهم ودها واسع مقیاسده اولدیغی ظاهر ایتمکده‌در . یوز بیکلرجه انسان تلف اولمشدر . فرانسه خارجیه نظارتنه فرانسه سفارتی قنصلیسی حقنده هنوز هیچ بر خبر کلممشدر . رئیس جمهور زلزلیا امپراطورینه بیان تأثری متضمن بر تلغراف کوندرمشدر .

شانغهای ، ٥ ایلول (آمه . آ .) — ایسو آطه‌لرك غروبی جوارنده یکی بر آطه ظهور ایتدیکی کبی اوشیانك جنوبنده‌ده بشقه بر آطه غرق اولمشدر . زلزلیا امپراطوری کندی نامنه محتاجین ایچون بش وحکومت‌ده درت بچق میلیون دولار تبرع ایتمشلردر .

یالکز توکیونك نفوس ضایعاتی یوزبیکدر

یکین ، ٥ ایلول (آمه . آ) — زلزلیادن آلنان تلغرافلر توکیوده نفوسیه‌نك وقوع ضایعاتی ١٠٠٠٠٠ کبی تخمین قلندیغی وخسارات مادیه‌نك حسابسیز درجه‌ده عظیم اولدیغی کوستریورلر . سرای امپراطوری یك آز خسارة اوغرامش وسرای مذکور فلاکتزده اجنبیلرك اقامتنه تخصیص اولونمشدر .

صلیب احمر بش میلیون دولار اعانه ویریور

واشنغتون ، ٥ ایلول (آمه . آ) — صلیب احمر مرکزندن ویرلن خبره کوره مانیلادن ایکی تلغراف وایوویله زلزلیا یه ارزاق وسائره ارسال اولونمشدر . هاوائی آطه‌لرندکی صلیب احمر جمعیتی ارزاق و اعانه کوندرلدیکی بیلدیرلمشدر . صلیب احمر وزنه‌داری رئیسی قولیج ایله بالمذاکره زلزلیا فلاکتزده‌لرکی ایچون بش میلیون دولار کوندرلسنه وملکتك هرطرفنده اعانه جمعیتلرینك تشکیلنه قرار ویرلدیکنی بیان ایتمشدر . زلزلیا یه طوغرودن طوغری یه مخابراتك قریباً تأسیس ایدیله‌جکی تجارت اتاقی بیلدیریور .

واشنغتون ، ٤ ایلول (آمه . آ) — آمریقانك آسیا دونانماسی قوماندانی آمیرال اندرسون معیتنده برقروازور اولدیغی حالده آمیرال کیسیله یوقوهامایه حرکت ایتمشدر . زلزلیا فلاکتزده‌لرکی ایچون اجزای طبیه وسائره‌یی حامل وایوولر حرکته مهیا بولوندیرلمقده‌در . الیوم فیلیپین جزائرنده موجود معاون سفینه‌لری متعدد اطبای عسکریه‌یی ولوازم طبیه‌یی حاملاً یوقوهامایه حرکت ایچون امر آلمشلردر .

فرانسه وایتالیا سفارتخانه‌لرینی ده یقیلمشدر

پارس ، ٤ ایلول (ف . استانبول) — توکیودن کلن صوك خبرلره نظراً فرانسه وایتالیا سفارتخانه‌لری یقیلمشدر . بحریه ناظری یالکز توکیوده‌کی تلفاتی (١٥٠) یك تخمین ایتمکده‌در .

ایکی یوز یك آو خراب اولمشدر . یونلرك یوز للی یکی منادی زلزله‌لره یقیلمشدر . یانغین اجرای تخریبات دوام ایتمکده‌در . وقوعات نافعاتی ، پرنس ماچوقاتا وحکومت فرقه‌سی اعضاسندن ٢ ذات تلف اولمشدر .

خاندان امپراطوریدن مصون قالدیغی تأید ایدیلیور . سرای امپراطوری یقیلدیغی اولوب ملتیی ایله دولودر . آمریقالیلرك اقصای شرقده بولونان سفائنی زلزله دونانماسنك امرینه وضع ایدلمشدر .